

— *A ja som bol pri takom starom kostolíku a ten kostolík bol ohradený a za tou ohradou boli bačovskí psi a naraz začali bačovskí psi brechať.*

Nová výpoveď sa do jazykového kontextu začleňuje nielen prostredníctvom rémy, ale aj ľavej časti výpovede — témy. Tento spôsob tematického usporiadania označovaný F. Danešom (1987) ako **tematická postupnosť s priebežnou témou** sa bohato využíva v oboch tematicky odlišných monológoch v skupine. V zážitkových replikách býva priebežnou témou agens. Vzhľadom na to, že v centre detských rozprávání sú rozprávači sami, najčastejším prostriedkom vyjadrenia priebežnej témy je kategória kongruencie na slovese. Časté je nadväzovanie 1. osoby plurálu na 1. osobu singuláru, ale skupina osôb, s ktorou sa dieťa stotožní, zostáva príjemcovi z jazykového kontextu neznáma.

— *Ja, keď som bol ešte malý, sme bývali v jednom dome...*

— *Bol som raz na chate a som sa išiel okúpať na Hornád — potom potom sme prišli pod veľký most...*

Začleňovanie novej výpovede do predchádzajúceho kontextu tematizáciou ľavej alebo pravej časti výpovede je v detskom komunikáte najobvyklejším tematickým konektorom. Z jazykových prostriedkov sa uplatňuje doslovné opakovanie, pronominalizácia a kategória kongruencie. Tematizácia oboch obsahových zložiek výpovede súčasne znamená vyšší stupeň súdržnosti výpovedí a v nepripravených komunikátoch detí sa uplatňuje výnimočne. Za **tematizáciu výpovede** (príp. textového intervalu) možno považovať iba repliky typu *A tak sa to aj stalo, že..., A tak to aj bolo, že..., No a tak to aj dopadlo, že...,* v ktorých sa najvšeobecnejším ukazovacím zámenom *to* odkazuje na celú predchádzajúcu výpoveď alebo sled výpovedí.

Repliky asymetrického dialógu detí sú obsahovo i formálne samostatné a uzavreté. Nejde však o monológy striedavo vyslovené viacerými komunikantmi. Mimojazykové reakcie poslucháčov, repliky s komunikatívnou funkciou priamej alebo nepriamej výzvy (*Ešte ty si nám nič nepovedala, Máš slovo, Môžeš začať, Teraz ty*), hodnotenia (*Dobre, Krásna rozprávka, Dobre sa to skončilo*) alebo s kontaktovou funkciou (*Čo myslíte, ako sa to skončilo?*) pretvárajú zoskupenie relatívne samostatných replík na dialogický text. Za dôležitú konštitutívnu zložku dialogického textu v tomto prípade pokladáme vzťah témy jednotlivých replík k hlavnej téme celého tematického bloku (k hypertéme). Takýto spôsob tematického usporiadania hodnotí O. Müllerová (1987, s. 646) ako obdobu Danešovho tematického odvodzovania (derivácie témy z hypertémy). Detailnejší pohľad na tento typ tematickej postupnosti v náučnom texte ukazuje, že jednotlivé tematické zložky sú nielen odvodené z nadradenej témy, ale sú i vo vzájomnom hierarchickom usporiadaní. Detské monológy v skupine sú síce tiež odvodené zo spoločnej hypertémy, ale sú vo vzťahu voľného priradovania. Jednotlivé repliky nie sú

rozličnými aspektami jednej témy, ale rozličnými pohľadmi viacerých komunikantov na jednu tému. Tento variant tematickej postupnosti spočívajúcej v individuálnom spracovaní spoločnej témy jednotlivými komunikantmi nazývame **tematická postupnosť s modifikáciou hypertémy**.

Predpokladáme, že osobitosť ústneho spontánneho komunikátu nespočíva iba vo väčšej či menšej miere uplatnenia tematických postupností známych z písaného textu, ale že sa v hovorenom prejave uplatňuje i tematická postupnosť typická pre ústne dorozumievanie. Všimnime si vzťahy sémantickej blízkosti, vyplývajúce z rozličnej miery očakávaného výskytu slov. Analýzou rečových prejavov detí sme zistili, že z existujúcich možností vyjadrenia vzťahov sémantickej blízkosti deti na komunikatívnu štruktúraciu výpovede využívajú:

a) vzťahy medzi predikátom a jeho participantmi alebo medzi participantmi navzájom, napr.:

agens — predikát: princ — pobožkať, dobrý žiak — učiť sa, žabka — priškákať, psi — brechať, žobrák — prosiť

paciens — predikát: auto — naštartovať, klásky — zomlieť, čiapka — vyskúšať

inštrument — predikát: lyže — lyžovať sa, bicykel — bicyklovať sa, vrtuľník — lietať, korčule — korčuľovať sa, voda — umývať sa

miesto — predikát: nemocnica — ošetriť, pôjd — strašiť, chata — zohriať sa, reštaurácia — najesť sa, plot — naraziť, ohrada — driapať sa

agens — paciens: bocian — žaby, zajac — mrkva,

b) vzťahy celok — časť:

mesto — dom — stĺp, kúpeľňa — vaňa, jedlo — koláče, majetky — koruny, knižka — čítanka,

c) vzťahy kauzálne:

obliať — mokrý, spadnúť — zakrvavený, korčuľovať sa — spadnúť, spadnúť — zlomenina, narodeniny — gratulovať, darček — tešiť sa,

d) vzťahy sémantickej spolupatričnosti prechádzajúce do významových asociácií:

hrobka — kostolík, voda — piesok — bahno, voda — oblievačka, kúpalisko — bazén — sprchovať sa, dom — záhrada, tábor — výlet, Hornád — most — voda, otvorená brána — návšteva, nemocnica — liek, biela košielka — čistota, sviatočná košielka — nedeľa, zima — korčule, narodiť sa — krstiny — hostina,

e) výrazy, ktoré reprezentujú scenáre celých situácií: prázdniny — výlet — hrad — zmrzlina — kolotoče, škola — lavica — žiak — taška — vyučovanie — učiteľ — žiacka kniha — vysvedčenie — jednotky.

Vzťahy sémantickej súradnosti nachádzame v detských komunikátoch v malom rozsahu. Obmedzený výskyt zrejme súvisí s neukončeným vývinom koordinácie a rozlišovania rodových a druhových pojmov v mladšom